

Австрії до 10 відсотків селянських садіб надають послуги з розміщення і харчування туристів. У цілому це складає до 30 мільйонів місць, причому чверть їх орієнтована на закордонних гостей. Якщо згадати, що природні умови України унікальні й неповторні, а екологічна ситуація в багатьох районах набагато краща, збереглися прекрасні пам'ятники древньої архітектури, етнографії, місцями розвинута туристська інфраструктура, то можна чекати, що саме тут, у першу чергу, будуть розгорнуті оазиси екотуризму.

В Україні індустрія "зеленого" туризму тільки починає свій розвиток. Як завжди, бракує капіталовкладень і необхідної правової бази. Хоча є й позитивні зрушення. Так, Україна, Словаччина, Угорщина, Румунія, а також Сербія і Чорногорія в Києві підписали рамкову Конвенцію про охорону навколишнього середовища і стійкий розвиток Карпат (Карпатську конвенцію).

Підписання конвенції дозволить створити міжнародний Карпатський фонд. До речі, сьогодні вже є західні донори, які можуть надати фінансову допомогу, щоб відновити екосистему Карпат, побудувати дамби, нові сучасні готелі, дороги.

Закарпатська область визнана найбільш перспективною рекреаційною зоною (оздоровницею) Європи.

"Сільський туризм — мала галузь сільського господарства", — так вважають вже в багатьох європейських країнах. Це напрямок діяльності, що дозволяє залучити до справи маси населення, яке проживає в провінції, і зберегти при цьому місцевий колорит, звичаї, культуру. Перевагою агротуризму є і те, що він не орієнтований на одночасне залучення великих кредитів, а здатний розвиватися поступово, спираючись на роздроблені місцеві засоби, залучаючи невеликі інвестиції з різних джерел. Це бізнес, для якого австрійські підприємці обрали гасло: "Головою в хмарах, але ногами — на землі!"

Економічні докази найчастіше переконливо підтримують захист навколишнього середовища. Самі по собі вони можуть бути доброю основою для оцінки, наприклад біорізноманітності, але їх не можна використовувати для прийняття рішень про те, що якийсь вид варто зберегти, а якийсь — ні. З економічної точки зору види невеликих фізичних розмірів, що утворюють невеликі популяції з обмеженим географічним поширенням та мають непривабливу зовнішність, безпосередньо не використовувані людством і не пов'язані з видами, що мають економічне значення, будуть мати й невелику економічну цінність. Такими якими, можливо, володіє велика частина видів у світі. Дорогі спроби збереження цих видів в осяжному майбутньому, на жаль, не знайдуть економічного обґрунтування.

Комплексний підхід до захисту навколишнього середовища, біологічної розмаїтості і поліпшення життя людини, здійснюваний через систему суворих правил, заохочень і штрафів, а також моніторинг навколишнього середовища повинен змінити фундаментальні цінності нашого матеріального суспільства. Якщо наше суспільство буде спиратися на принципи етики навколишнього середовища, то збереження природного середовища стане фундаментальним і пріоритетним напрямком.

Література: 1. Голубев А. В. Методология определения экономико-экологической эффективности агротехнических мер // Вестник сельскохозяйственной науки. — 1991. — №5. — С. 53 — 59. 2. Примак Р. Основы сохранения биоразнообразия. — М.: Изд. Научного и учебно-методического центра, 2002. — 40 с. 3. Сорока М. П. Економічна стратегія екологічного розвитку підприємницьких структур. — Рівне: Вид. "Волинська обласна друкарня", 2000. — 48 с.

*Стаття надійшла до редакції
22.04.2004 р.*

УДК 368.036

Нечипорук Л. В.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ДЕРЖАВНОГО ВТРУЧАННЯ В СТРАХОВУ ДІЯЛЬНІСТЬ

The role of the state in the insurance market development in Ukraine at the present stage is analysed. The main lines of optimising the state regulation of Ukrainian insurance companies' activity are marked out.

Визначення ролі держави в подальшому розвитку та популяризації страхування в Україні в умовах її інтеграції у світовий економічний простір є вкрай важливою проблемою, вирішення якої потребує широкого кола заходів.

Наукові дослідження в галузі державного регулювання страхування не є традиційними для економічної науки України. На сучасному етапі тільки формується новий напрямок досліджень регулювання страхових відносин, що знайшло відображення в роботах вітчизняних учених: В. Д. Базилевича [1; 2], Н. М. Внукової [3], М. С. Клапківа [4], М. Мних [5], А. Л. Самойловського [6]. У російській економічній літературі організація страхової справи і технологія

її регулювання вивчалися В. Б. Гомеллею [7], А. А. Зерновим, А. М. Зубцем [8], В. Д. Євстигнеєвим [9], І. Красною [8], М. С. Жилкіною [10], В. А. Суховим [11].

Разом з тим проблеми оптимізації державного регулювання страхових відносин в умовах транзитивної економіки в теоретичному й методологічному плані досліджень недостатньо, чим і обумовлюється вибір теми, цілей, завдань, об'єкта даного дослідження.

Головна мета роботи полягає у виявленні напрямків оптимізації державного регулювання діяльності страхових компаній України. Для цього необхідно проаналізувати можливі заходи щодо поліпшення наглядових функцій держави у сфері страхового бізнесу України.

Відповідно до поставленої мети об'єктом дослідження є український страховий ринок. Предмет дослідження — сукупність економічних відносин, що складаються між суб'єктами даного ринку в сучасних умовах розвитку економіки України.

Методологічною базою цієї статті є роботи вітчизняних і закордонних учених, компетентні думки керівників Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг і Ліги страховиків України. Проблема розглянута в рамках комплексного підходу з використанням методів аналізу і синтезу, що є, в свою чергу, складовою частиною методу матеріалістичної діалектики.

Державне регулювання в розвинутих країнах світу передбачає не виключення механізмів саморегуляції, а, навпаки, доповнення їх дії з метою дотримання балансу інтересів населення та суб'єктів господарювання. І саморегуляція, і державне регулювання здійснюються прямими (адміністративними) та непрямыми (економічними) методами. Пряме регулювання реалізується через впровадження нормативно-правових актів різного рівня, а економічне — через різні ланки фінансово-кредитної системи. Страхування, яке є елементом останньої, з одного боку, може бути інструментом державного регулювання, з іншого — само потребує державного втручання.

Страхування суттєво впливає на соціально-економічну стабільність суспільства і належить до кола чинників, що безпосередньо визначають рівень економічної безпеки країни.

Так, завдяки страхуванню стає можливим підвищення соціального захисту населення та суб'єктів господарювання; зменшується навантаження на державний бюджет у частині відшкодування непередбачуваних збитків природно-техногенного характеру; вирішуються окремі проблеми соціального забезпечення завдяки перенесенню державних соціальних виплат із коштів бюджету на страхові виплати. Страхування є стабільним і довгостроковим джере-

лом інвестування; водночас розвиток якісного страхування — процес поступовий і тривалий.

Вітчизняний страховий ринок, незважаючи на нарощування обсягів страхових премій (у 2000 р. вони становили 1,3% ВВП, у 2001 р. — 1,5%, у 2002 р. — 2% [12, с. 2]), ще не набув статусу впливового соціально-економічного фактора, а це й обумовлює необхідність впливу держави на його подальший розвиток.

Державне регулювання залежно від завдань, які воно вирішує, може бути тактичним і стратегічним. У свою чергу, регулюючі функції можуть розглядатися на рівні регіону, національного та світового господарства.

Необхідно підкреслити, що інтеграційні процеси в страховому бізнесі обумовили появу міжнародних установ, які беруть на себе певні керівні функції.

Так, метою Міжнародної асоціації органів нагляду за страховою діяльністю (IAIS) є забезпечення кращого контролю за сферою страхування та створення сприятливих умов для розвитку страхової діяльності на світовому ринку.

До IAIS входять понад 100 органів нагляду за страховою діяльністю з усього світу та понад 60 спонсорів, серед яких страхові та перестрахові компанії, професійні асоціації, міжнародні фінансові інститути тощо. Членство в Асоціації забезпечує певний рівень представництва країни на міжнародній арені та інформування світового суспільства про стан реформування страхового сектору, розширює можливість залучення міжнародних інвесторів до національного ринку, відкриває повний доступ до бази даних IAIS, надає можливість налагодження тісної співпраці з іншими членами асоціації, забезпечує участь у розробці нових міжнародних стандартів страхування.

Створено Суспільну раду з страхової діяльності країн — учасниць СНД — при Виконавчому комітеті СНД.

Членство України в подібних організаціях дасть їй можливість встановлення офіційних контактів та досягнення угод про співробітництво у сфері регулювання ринків фінансових послуг з Національним банком Республіки Казахстан (департамент фінансового нагляду), регуляторами страхового ринку Росії, Литовської Республіки, установами з фінансового нагляду Угорщини, Болгарії, Туреччини, Польщі, Естонії та ін.

Міжнародне співробітництво потребує державного регулювання тому, що страхування часто асоціюється з відмиванням грошей. На різні фінансові схеми в Україні припадає велика частка страхового ринку. Звичайно, є компанії, що завжди займалися саме класичним страховим бізнесом. Фінансові (не страхові) операції на ринку в загальному обсязі зібраних премій за 2002 р., за різними оцінками, склали 80 – 85%. Велика їх частина сприяла ухилянню від сплати податків і створенню видимості законності одержання доходів.

Страхові схеми та інші елементи псевдостраховання (зворотне медичне страхування чи організація фінансових "схем" для підприємств за допомогою майнового страхування), як правило, не мають на меті формування резервів і не потребують від компаній, що займаються ними, значного власного капіталу. Тому до останнього часу зростання внесків істотно перевищувало зростання активів. Більш того, завдяки комісійним страхова компанія могла не турбуватися з приводу стійкості свого невеликого ризикового портфеля. Але, коли цей реальний ризиковий страховий портфель почав різко зростати, ситуація змінилася. На думку автора, головна причина існування такої ситуації полягає в недокапіталізації страхових компаній (рис. 1 [12, с. 5]) та в недосконалому контролі за їх діяльністю з боку держави. Усе це визначається не тільки тим, що певні страховики працюють несумлінно, а й тим, що в Україні не створені макроекономічні умови для позитивних змін у цій сфері, немає надійних інвестиційних інструментів і держгарантій під інвестпроекти, що дозволяло б вигідно розміщувати кошти від страхування в межах країни. Реальна політика держави у сфері страхової діяльності не є системною, цілеспрямованою, послідовною. Не подолана практика державного протекціонізму на страховому ринку, що призводить до спотворення конкурентних засад його діяльності, усуває стимули та мотиви ефективної діяльності його суб'єктів.

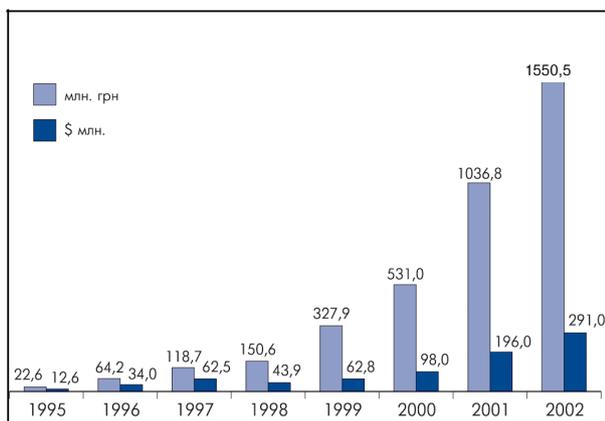

Рис. 1. Обсяг сплачених статутних фондів в Україні

Стан фінансових ресурсів переважної більшості страхових компаній є незадовільним і не забезпечує їх конкурентоспроможності навіть на внутрішньому ринку. Обмежені обсяги та недосконала структура фінансових накопичень більшості страховиків заважають перетворенню їх на дієвий інститут соціального захисту населення та інвестування української економіки. Так, залишається дуже малою частина

ліквідних активів страховиків (рис. 2 [12, с. 7]). За законом статутний фонд можна "роздути" цінними паперами чи нерухомістю (часто переоціненою), але це не ліквідні активи, які для ринку довгострокового страхування життя не придатні. На жаль, новий закон про страхування не підтримав ідею максимальної ліквідності капіталу страхових компаній. З огляду на реальні потреби величина статутних фондів страховиків повинна бути не меншою ніж 2 – 3 млн. євро [13].

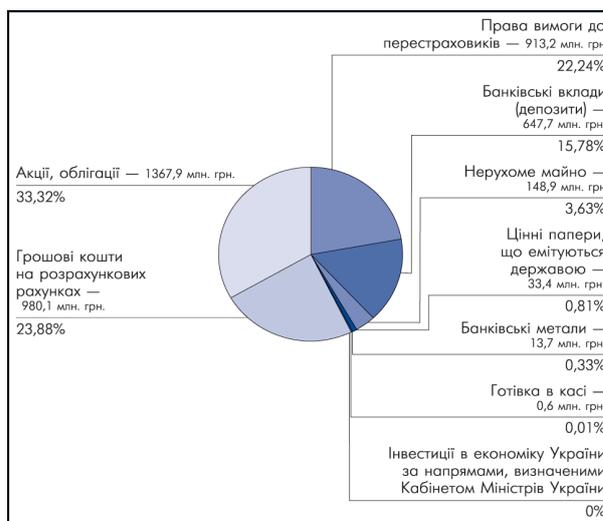

Рис. 2. Структура наявних активів страхових компаній, %

На думку автора, повноцінно оцінити "якість" страхової компанії як споживачам страхової послуги, так і контролюючим органам можна тільки шляхом впровадження рейтингової оцінки, що визначалася б фінансовими (страховими внесками, зібраними компанією за рік за всіма класами бізнесу за прямим страхуванням і перестрахованням; власними засобами; ліквідними активами, що відповідають страховим резервам компанії за класичними видами страхування і власними коштами) об'ємними характеристиками (кількістю класів бізнесу, в які компанією вкладена значна кількість договорів; залежністю компанії від окремих клієнтів; кількістю реально діючих філій).

У протилежному випадку в Україні буде широко використовуватися перестраховання для відтоку грошових сум за кордон в оффшорні зони, що є гарантією компенсації збитку для клієнта. Зі збільшенням загального обсягу перестраховання зростає і обсяг переданих страхових премій за кордон. У загальній сумі перестраховання значна частка припадає на так зване "фінансове" перестраховання, тобто таке, що має на меті не захист від ризиків, а переказ грошей за кордон.

Зміна сформованої ситуації можлива шляхом посилення процесів концентрації і централізації на вітчизняному страховому ринку.

Очікується значне підвищення фінансових можливостей вітчизняних страховиків у зв'язку з процесами злиття та приєднання, які намітилися на страховому ринку України. Поряд із тим, що ці процеси є, безумовно, позитивним явищем на страховому ринку, вони можуть викликати й негативні зрушення, пов'язані з монополізацією.

Усвідомлюючи виключну важливість вирішення проблеми легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму й відновлення довіри до України з боку іноземних фінансових структур і міжнародних організацій, в державі використовуються два основні напрямки державного втручання в функціонування ринків фінансових послуг у цілому та страхового ринку зокрема: створення відповідної законодавчої бази; інституціональні перетворення, які передбачають концентрацію регулятивних та наглядових функцій у Державній комісії з регулювання ринків фінансових послуг України.

Одним із головних елементів державного регулювання відносно надання страхових послуг є нормативно-правове регулювання діяльності страховиків, яке здійснюється Державною комісією з регулювання ринків фінансових послуг України (рис. 3).

На Комісію покладені наступні завдання щодо регулювання ринку страхових послуг: проведення ефективної державної політики у сфері страхових послуг; розробка та реалізація стратегії розвитку ринків страхових послуг; здійснення державного регулювання й нагляду за наданням страхових послуг і дотриманням законодавства у цій сфері; захист прав споживачів страхових послуг; узагальнення практики застосування законодавства України з питань функціонування ринків фінансових послуг, розробка і внесення пропозицій щодо вдосконалення законодавства; впровадження міжнародних правил розвитку ринку страхових послуг; сприяння інтеграції в європейський і світовий ринки страхових послуг; упровадження системи фінансового моніторингу небанківських фінансових установ відповідно до вимог законодавства з питань протидії та запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом.

З метою запобігання участі страхових компаній у легалізації (відмиванні) доходів Комісія розробила проекти Постанов Кабінету Міністрів України "Про затвердження вимог до рейтингів фінансової надійності (стійкості) страховиків та перестраховиків-нерезидентів" (прийнята КМУ 15.10.2003 р. №1640) і "Про затвердження Порядку та вимог щодо здійснення перестраховування у страховика (перестрахо-

вика) нерезидента" (прийнята КМУ 04.02.2004 р. №124).

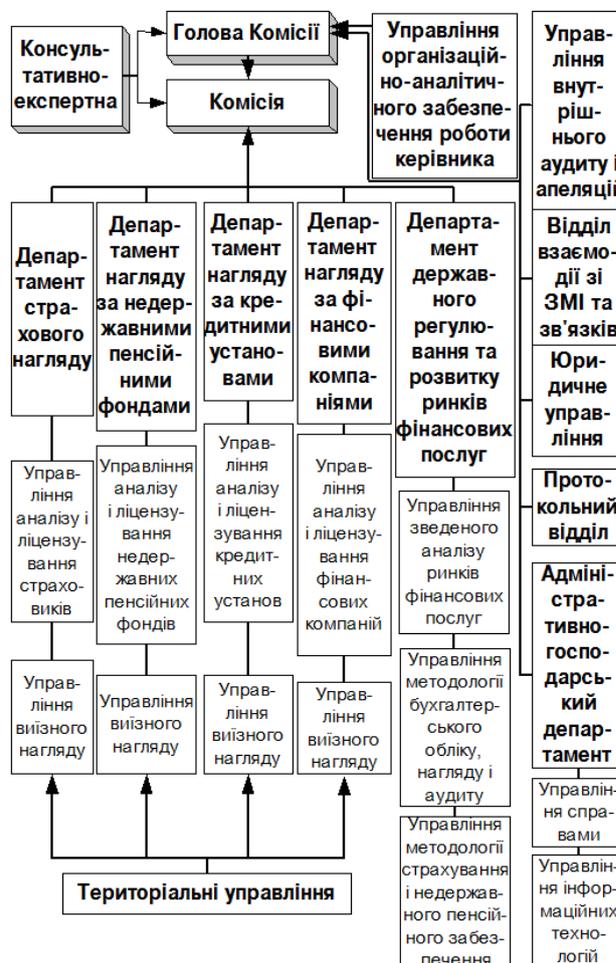

Рис. 3. Структура Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України

Прийняття цих постанов дає можливість перекрити канали легального вивозу капіталу за межі України, використання яких може бути пов'язане з фінансуванням тероризму або злочинних угруповань.

Триває процес створення Єдиної державної інформаційної системи у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів і фінансуванню тероризму, після завершення якого формування національної системи боротьби з відмиванням "брудних" коштів буде невідворотним.

Проведене дослідження дозволяє сформулювати наступні висновки.

На сучасному етапі в Україні відбувається процес інституціональних перетворень, що передбачають концентрацію регулятивних та наглядових функцій у Державній комісії з регулювання ринків фінансових послуг України. Таким чином реалізується намір оптимізації державного втручання в діяльність фінансових

ринків в цілому і, зокрема, — в страховий ринок. Передбачається, що діяльність Комісії буде здійснюватися відповідно до принципів та стандартів Міжнародної асоціації органів нагляду за страховою діяльністю [14], що забезпечить певний рівень представництва країни на міжнародній арені, інформування світового суспільства про стан реформування страхового сектору та розширення можливостей залучення міжнародних інвесторів до національного ринку.

Ознайомившись зі змістом принципів, можна погодитися з думкою керівників Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг [15] про ліберальність більшості існуючих в Україні напрямків реалізації нагляду за страховою діяльністю і неадекватність державного втручання їх основній меті — захисту інтересів власників страхових полісів (принцип номер один).

У Законі України "Про страхування" визначається, що державний нагляд за страховою діяльністю здійснюється з метою дотримання вимог законодавства України про страхування, ефективного розвитку страхових послуг, запобігання неплатоспроможності страховика та захисту інтересів страхувальника. Таке трактування демонструє різницю в суті підходів до страхування в нашій країні та на світовому ринку й обумовлює як втрату довіри до страхового бізнесу, так і до держави, яка повинна захищати страхувальника, забезпечуючи ефективні механізми діяльності страховика.

На сучасному етапі державне втручання має трансформуватися в непряме, головною ідеєю якого буде захист споживачів страхової послуги. Насамперед, мова йде про створення умов, з одного боку, щодо вдосконалення конкуренції на страховому ринку, яка забезпечить підвищення якості страхової послуги при скороченні тарифів, а з іншого — щодо сприяння консолідації страхового сектору, який поступово вирішить проблему перестраховання з урахуванням обмеженості національного ринку в прийнятті на покриття ризиків, обсяг яких надалі буде тільки збільшуватися.

Такий підхід обумовлює необхідність внесення змін в організаційну структуру Комісії, яка відповідає завданням боротьби з відмиванням "брудних" грошей, але з точки зору формування основ щодо використання потенціалу страхової системи як одного з інструментів сталого економічного зростання є певні недоліки.

На погляд автора, Управління методології страхування і недержавного пенсійного забезпечення слід вивести зі складу Департаменту державного регулювання та розвитку ринків фінансових послуг і ввести в Департамент страхового нагляду. Ці заходи дадуть можливість не тільки вирішувати останньому поточні проблеми (реєстрації, ліцензування, перевірки), а й формувати концептуальні основи розвитку страхової діяльності на віддалену перспективу.

Необхідність завершеності функцій Департаменту страхового нагляду обумовлений місцем страхового сектору в загальній системі фінансових послуг. Аналіз ринків фінансових послуг, регулювання яких є одним із головних завдань Комісії, вказує на домінуючу роль страхових послуг на ринку небанківських фінансових послуг України.

Література: 1. Базилевич В. Д. Антимонопольні заходи держави та створення конкурентного середовища на страховому ринку // *Фінанси України*. — 1998. — №8. — С. 5 – 11. 2. Базилевич В. Д. Страховий ринок України. — К.: Знання, 1998. — 376 с. 3. Внукова Н. М. Практикум із страхування. Випуск 1. — К.: Лібра, 1998. — 40 с. 4. Клапків М. С. Кредитно-страховий альянс. — Тернопіль: Збруч, 1995. — 136 с. 5. Мних М. Проблеми та напрямки вдосконалення державної політики в галузі страхування // *Економіка. Фінанси, право*. — 2000. — №8. — С. 27 – 30. 6. Самойловський А. Л. Моделі державного регулювання страхової діяльності: досвід західноєвропейських країн // *Національна безпека і оборона*. — 2000. — №4. — С. 40 – 42. 7. Гомелля В. Методологические вопросы прогнозирования и планирования страховой деятельности // *Страховое ревю*. — 2001. — №12. — С. 29 – 34. 8. Зернов А. А. Системные исследования страхового регулирования / А. А. Зернов, А. Н. Зубец. — М.: *Страховое Ревю*, 1997. — 232 с. 9. Евстигнеев В. Д. Государственная поддержка и регулирование страхового дела // *Финансы*. — 1996. — №7. — С. 38 – 40. 10. Жилкина М. С. Государственное регулирование страхового рынка. — М.: "Спутник+", 2002. — 304 с. 11. Сухов В. А. Государственное регулирование финансовой устойчивости страховщиков. — М.: Анкил, 1995. — 112 с. 12. Страховий ринок України: стан, проблеми, перспективи. Аналітична доповідь Центру Разумкова // *Національна безпека і оборона*. — 2003. — №6. — С. 2 – 46. 13. Семак Н. Нагляд за управлінням активами страхових компаній / Н. Семак, Г. Ким // *Альманах "Страховий ринок України"*. — 2003. — С. 49 – 53. 14. Принципи та стандарти Міжнародної асоціації органів нагляду за страховою діяльністю. — К.: Вид-дім "Козаки", 2002. — 216 с. 15. Угрін І. Регулювання страхової діяльності в Україні і принципи та стандарти Міжнародної асоціації органів нагляду за страховою діяльністю // *Альманах "Страховий ринок України"*. — 2003. — С. 46 – 48.

*Стаття надійшла до редакції
15.04.2004 р.*

УДК 658.011.2

Журавльова І. В.

ЕКОНОМІЧНА ОЦІНКА ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ

The essence of the "information resources" category is considered. The author offers the system of economic assessment indices including such criterion as total cost of ownership of enterprise information system, the system of fractional indices and generalizing index.

© Журавльова І. В., 2004